

МІЖ ДВОХ ДИКТАТУР: ПЕРШОДЖЕРЕЛА ПРО ВИТОКИ ПЕРЕСЕЛЕНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ БОЛГАРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ТАВРІЇ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті досліджено історичні умови, в яких відбулася рееміграція частини болгарського населення Таврії до Царства Болгарії під час Другої Світової війни. З'ясовано, що каталізатором, який спонукав переселенців до виїзду стали репресії та утиски більшовицького та нацистського режимів. Висновки унаочнені комплексом документальних першоджерел з фондів Державного архіву Запорізької області, більшість з яких вперше введено до наукового обігу.

Ключові слова: болгар, Таврія, рееміграція, Друга Світова війна.

Болгари, які проживають в сучасній Україні, в основній своїй масі, є нащадками селян, які переселилися у володіння Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст., під час та після російсько-турецьких війн. До кінця XIX ст. на півдні сучасних України та Молдови існувало вже 104 селища-колонії, населені переважно болгарами. Частина, від загальної кількості, а саме, 30 болгарських колоній (28 власне болгарських і 2 болгарсько-гагаузькі), було засновано в 1861 – 1863 рр. у північно-західному Приазов'ї (територія, яка у другій половині XIX ст. входила до складу Бердянського та Мелітопольського повітів Таврійської губернії, а нині відноситься до Бердянського, Приазовського, Приморського та Якимівського районів Запорізької області) [12, с.14-32].

Якщо говорити про події новітнього часу, то слід зауважити, що після остаточного встановлення в регіоні радянської влади, наприкінці 1920 р., болгарське населення було сповна залучено до процесів “соціалістичного будівництва” в УСРР. Згідно з постановою РНК УСРР “Про виділення національних районів і рад” (від 29 серпня 1924 р.) болгарські селища Таврії були угрупованні в два національні райони – Романівський (з 1926 р. – Коларівський) та Цареводарівський (з 1927 р. – Ботевський), які навесні 1930 р. були зведені до єдиного Коларівського болгарського національного району в складі Дніпропетровської області [11, с.35-38].

Попри беззаперечні позитивні здобутки для болгарського населення у галузі освіти та культури, які були прямим слідством політики коренізації, 1920-і – 1930-і роки закарбувалися в його пам'яті як час жорсткого зламу традиційного селянського способу життя шляхом суцільного усуспільнення землі, знарядь праці та власне праці [6; 7].

Окрім суцільної колективізації, чи не найважливішим та першочерговим завданням соціальної політики радянської влади в болгарському селі було оголошено боротьбу з заможним прошарком – “куркульством”. Враховуючи той факт, що процент “чорбаджиїв” (куркулів) в економічно заможному селі болгарської Таврії був традиційно високим, боротьба з куркулями, фактично, вилілася в нищення найбільш життєздатного й економічно активного прошарку людності. Наслідки цього кроку були самі негативні. Крім цього, від самого початку в число “куркулів” був зарахований досить значний відсоток середняцьких господарств. Усього ж з середини 1920-х рр. у Коларівському районі було розкуркулено близько 1 700 господарств [11, с.66-69].

На додаток до цього, значне місце в пропагандистській роботі комуністичної партії впродовж 1920 – 1930 рр. відводилося боротьбі проти релігії. Нав'язувалася атеїстична ідеологія і серед болгар Таврії, які до встановлення радянської влади на 99 % були активно віруючими. Апофеозом антирелігійної кампанії стало тотальне знищення православних церков у всіх без виключення 30 болгарських селах приазовського краю [11, с.70-74; 13, с.111-116].

Проте найжорстокішим із діянь радянської влади та комуністичного уряду стала організація штучного голодомору 1932 – 1933 рр. У контексті даного нарису хотілося б відразу наголосити на його “інтернаціональному” характері на півдні України. Не існувало якихось виключень за “п'ятою графою” й для болгар Таврії [12, с.93-94; 13, с.48-75].

Подібно до українців, росіян та інших етносів регіону, таврійських болгар не оминули сталінські репресії. За період 1937 – 1939 рр. в селах Коларівського району органами НКВС була ліквідована так звана “контрреволюційна націоналістична болгарська повстанська організація”, за звинуваченнями у причетності до якої було заарештовано майже 1 000 місцевих болгар. Логічним продовженням каральної репресивної політики радянської влади стала остаточна ліквідація національних адміністративно-територіальних одиниць: 26 березня 1939 р. Указом Президії ВР УРСР був ліквідований і Коларівський болгарський національний район [11, с.80; 13, с.97-119].

Фактично ж, розкуркулення, виселення, голодомор визначили приховано негативне ставлення основної маси болгарського населення Таврії до радянської системи. На їх фоні селянами скептично сприймалися й такі її досягнення, як культурна та мовна автономія, система національної освіти тощо. Недовгий, фактично лише 14-річний період відродження культури таврійських болгар, в якому світлі прояви політики коренізації – культурна й мовна автономія, національна освіта, створення потужного прошарку інтелігенції, густо перемережалися чорними смугами голодомору, примусової колективізації, заслать та розстрілів.

Напад фашистської Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р., вніс свої корективи в життя таврійських болгар, оскільки майже два роки – з жовтня 1941 р. по вересень 1943 р. – болгарські селища Північного Приазов'я перебували під німецько-румунською окупацією [13, с.120-121].

Слід сказати, що прихід німців викликав спочатку боязкі надії на зміни до кращого. Найбільше очікували ліквідації колгоспної системи. На цьому вміло грали функціонери Третього Рейху, які прагнули заручитися підтримкою селянства на окупованих землях та обіцяли не тільки “звільнення від жидівсько-комуністичної влади”, але й повернення землі та реманенту. Насправді ж це був не більше ніж пропагандистський хід. Колгоспна система була потрібна й самим окупантам, оскільки більш ефективного способу отримання продовольства, такого необхідного військам і населенню Німеччини, заснованого на майже рабську працю експлуатованого селянства, було неможливо вигадати [13, с.121].

Вже в перші тижні після приходу окупантів в селі з'являються люди, які були відсутні 10 і більше років. Це були розкуркулени та їх сім'ї – ті, хто не тільки зумів вижити в суворих умовах Півночі, але й повернутися згодом в Україну і осісти неподалік від рідних сіл. На новобудовах промислових підприємств Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя, на шахтах Донбасу було багато таких як вони [12, с.109-110].

Повернувшись, вони зайняли керівні посади, спорожнілі після втечі партійно-радянської еліти. Майже всі старости, обрані населенням болгарських сіл в період 1941 – 1943 рр. і затверджені окупаційним командуванням, були з розкуркулених. Вони ж комплектували і поліцію [12, с.110-111]. Однак, вже перше зіткнення із реаліями “нового порядку” налаштувало на скептичний лад і цю категорію населення: під загрозою покарання (до смертної кари включно), пересікалися будь-які спроби вилучення забраного під час розкуркулень та колективізації майна; селяни обкладалися різноманітними видами податків та визисків (включно із примусовою конфіскацією коней, транспортних засобів і теплих речей для потреб німецько-румунських військ); насильницькі мобілізації молоді на роботу в Рейху; розстріли інакомислячих, євреїв, душевнохворих... [12, с.109-112]

Відтак, досить швидко, за якихось півроку окупації мешканцям болгарських селищ Таврії стало зрозумілим, що гніт тоталітаризму фашистського був нічим не кращий за гніту комуністичного. Єдино можливим виходом із ситуації для багатьох могло стати повернення на землю предків – у Болгарію. Осередком руху стало село Інзовка Ногайського (нині Приморського) району Запорізької області). 20 квітня 1942 р. на зборах ініціативної групи інзовської інтелігенції (вчителів і лікарів) та селян, яка налічувала 16 чоловік, було складено звернення до болгарського царя Бориса III. Від імені 60 000 болгар, що проживали в 30 селах Таврії, вони просили царя про дозвіл їм переселитися на прабатьківщину, а також про допомогу в цьому їх намірі [12, с. 114; 18, с. 4].

Депутатом, який би міг доставити лист в Болгарію, до царя, був обраний уродженець того ж села, літератор Михайло Пантелейович Хаджийський (1916 – 1944) (життєвий шлях цієї непересічної людини – талановитого письменника [18, 19] та палкого патріота свого народу вже став предметом спеціальних досліджень; обставини його життя, в тому числі й події 1942 – 1944 рр. було докладно висвітлено у працях Л.Георгієва [8], А.Проданова [16], Л.Паскалова [15], Р.Сімеонова [17, с.6-22], Л.Ноздріної [14, с.4-10]).

Отримавши від лояльно налаштованого румунського офіцера документи, що дозволяють пересування по території Трансїстрії (румунської зони окупації на півдні України), він відправився в путь. Вже 12 травня 1942 р. Хаджийський був в столиці Румунії, місті Бухаресті. Тут він відвідав болгарського посла, на якого справив найсприятливіше враження. Оформивши необхідні документи, він продовжив шлях, і вже через тиждень вперше ступив на землю предків [9; 17, с.37].

Протягом літа і осені 1942 р. М.Хаджийський багато подорожував по Болгарії, виступав з лекціями в Софії, Пазарджику, Ямболі, Пловдиві, Стара Загорі, Бургасі. З його публічних виступів, а також друкованих статей, болгарська громадськість, часто з подивом, дізнавалася про існування численної болгарської діаспори в далекій Таврії, на берегах Азовського моря. Михайлу Хаджийському вдалося досягти головної мети – привернути увагу прабатьківщини Болгарії до тяжкого становища таврійських болгар. Міністерство закордонних справ Болгарії і особисто цар Борис III виявили щире зацікавлення у вирішенні питання, і дали добро на переселення болгар з Таврії [9; 14, с.7].

Двічі, в кінці 1942 р. і влітку 1943 р., М.Хаджийський повертався в Таврію. Тут він об'їхав усі без винятку болгарські села, і в кожному знайомив людей з проектом повернення на прабатьківщину. В основному схильні були переселятися ті, хто вже настраждався в роки колективізації, голодомору та розкуркулення, ті, кому слід було побоюватися нових гонінь після повернення радянської влади [12, с.115].

Основна маса переселенців виступила в дорогу на початку вересня 1943 р. Проміжним пунктом став Буджак – південна частина Бессарабії (на той момент – у складі Румунії), населена здебільшого болгарами. Тут більшість “реемігрантів” зазимували. Зупинялися в тих же самих селах, з яких їх предки в 1861 – 1862 рр. виїхали в Таврію. Перезимувавши, таврійці були готові знову вирушити в дорогу [9; 12, с. 115].

Наприкінці зими 1944 р. було досягнуто домовленості між урядами Румунії та Болгарії щодо порядку проходження переселенських обозів. Зокрема, 28 лютого 1944 р. Міністерство закордонних справ Королівства Румунії прийняло рішення забезпечити переміщення до Болгарії 2 500 болгар-біженців з території СРСР. Менша частина із них – 500 осіб мала бути доправлена залізницею, в той час як друга, більша – 2 000, мала завантажитися на судна в Ізмаїлі та перевезена по Дунаю до болгарських річкових портів Сілістра і Русе [9; 10, с.24-25].

Болгарська держава серйозно поставилася до проблем цього переселення. Було виділено грошову допомогу, дозволено вільне пересування мігрантів країною і перевезення їх багажу по залізниці, а також лініями громадських автобусів. Всі адміністративні і поліцейські органи країни зобов'язувалися в повній мірі співпрацювати з переселенцями, задля їх розміщення на призначені міністерствами місця [9].

Повернення таврійських болгар на землю предків викликало й суспільний резонанс. Патріотично налаштовані заможні болгарі метрополії та сусідньої Румунії здійснюють збір коштів, аби полегшити важкий шлях біженців. Зокрема, відомі кілька десятків болгар з Бухаресту, кожен з яких заплатив по 10 000 леїв і більше, щоб підтримати репатріантів. Болгарська церква в Бухаресті також бере активну участь у цій кампанії й надає теплий прийом мігрантам, які подорожують через румунську столицю [9].

У березні та квітні 1944 р. тривала інтенсивна робота з їх переселення. Станом на 14 березня 2 500 репатріантів отримали дозвіл на в'їзд до Болгарії, причому 1 200 із них – майже половина, вже покинули Румунію та рухалися по території країни до місць майбутнього розселення [17, с.47-49].

Якщо говорити про соціальний портрет переселенців, то це переважно були селяни. Згідно свідчень Департаменту сільського господарства, з 320 поселенців з Таврії, розташованих в містах Добрич і Шумен, абсолютну більшість становили особи, пов'язані із землеробством. Лише одиниці з них були лікарями, вчителями, агрономами та інженерами [9; 10, с.23, 32].

На початок квітня 1944 р. 1 375 осіб з числа таврійських переселенців були розміщені в декількох областях (околіях) північно-східної Болгарії (Південної Добруджі) із центрами у містах Добрич, Бальчик, Генерал Тошево, Дулово і Тутракан [9; 10, с.24-34]. За спогадами учасників переселення та їх родичів, новоприбулим виділяють пристойне житло, забезпечують землю по 4-5 гектарів на родину, посівним матеріалом та худобою [6-7].

Однак, більш-менш спокійне життя реемігрантів-таврійців тривало менше року. 9 вересня в Болгарії був здійснений державний переворот, який довгі роки подавався під соусом "звільнення Болгарії від фашистів". Спираючись на присутність радянських військ, до влади в країні прийшли комуністи на чолі з Георгієм Дімітровим. Вже у вересні 1944-го почалися репресії проти болгар, що переселилися з території СРСР [17, с.63,67]. Так, польовим судом 44-ї армії були засуджені на різні терміни ув'язнення (від 10 до 25 років) ініціатори переселення – Петро Мільчев (староста села Інзовки), інзовські вчителі Георгій Соломонов і Василь Мальчев. До того моменту всі вони вже отримали болгарське громадянство, мали відповідні паспорти, але переслідувалися як радянські громадяни [17, с.64]. Головний організатор рееміграції – Михайло (Мішо) Хаджийський, під час повторного арешту у грудні 1944 р. вчинив самогубство [9; 16; 14, с.8].

На початку 1945 р. радянський уряд зажадав від болгарського видачі всіх колишніх громадян СРСР, які в роки війни залишалися на території Болгарії. Все болгарі, які виїхали з Таврії, Криму, Бессарабії, підлягали негайній висилці [6; 17, с.65-67]. На початку березня 1945 р. їх залізницею відправили в СРСР. Повернутися в місця попереднього проживання їм не дозволили. Як спецпоселенці вони були розміщені у Вахшській долині (Таджикистан). Лише після 1956 р. їм та їхнім нащадкам вдалося повернутися в Таврію [17, с.72].

Такими були обставини, пов'язані із рееміграцією частини таврійських болгар у метрополію (1943 – 1944) та їх примусовим поверненням (1945). Попри те, що існуючий історіографічний доробок та усноісторичні свідчення, які походять від безпосередніх учасників тих подій дають нам можливість, у загальних рисах, отримати уявлення про них, поза фокусом дослідницької уваги залишається мотивація, передумови та спонукальні чинники дій тієї групи осіб, які ініціювали та очолили переселенський рух.

Ідеться, насамперед, про найближче оточення Михайла Хаджийського – підписантів листа до болгарського царя Бориса III (20 квітня 1942 р.) з числа мешканців с.Інзовка. Другою, за масштабом, хоча й першою за посадою, фігурою, після самого М.Хаджийського, виступає особа інзовського старости Петра Дмитровича Мільчева, який взяв на себе документальне засвідчення клопотання перед болгарським монархом. Звісно, ж, що причини, які змусили його обійняти цю посаду, швидко розчаруватися в ній, а вже через півроку шукати шляхів до виїзду з рідного села заслуговують на те, аби бути розглянутими, практично, на мікро-рівні.

На щастя, архівні документи, що зберігаються у фондах Державного архіву Запорізької області дають таку змогу. У додатку до цієї публікації нами вводяться до наукового обігу більше як три десятки одиниць першоджерел, виявлених під час роботи із фондами Р-2045 ("Комісія із розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їх посібників") [1], Р-3051 ("Інзовська сільська управа. 1941 – 1943 рр.") [2-4] та П-5747 ("Управління Служби безпеки України по Запорізькій області") [5].

Ядро публікації складає судово-слідча документація у справі "Інзовської антирадянської групи" 1931 р. (док. №№ 1-9), яка дає уявлення про те, як пересічні селяни-середняки під тиском репресивної машини держави, з одного боку, віктимізуються, а з іншого – перетворюються на її непримирених критиків і антагоністів. Звітно-розпорядча документація Інзовської сільської управи часів окупації значною мірою доповнює наше розуміння того, яким чином формувалося в місцевого селянства (та й місцевої адміністрації) несприйняття реалій нацистського режиму (№№ 10-29, 31-32). Доповнюють їх вже згадуваний лист до царя Бориса III, вперше опублікований самим М.Хаджийським ще в 1943 р. (№ 30) та акт комісії із розслідування злочинів окупантів, що засвідчив розстріл восьми "неблагонадійних" мешканців Інзовки відступаючими німецькими військовцями (№ 33).

У поєднанні із фактографічним матеріалом вступної статті, актуалізовані в процесі евристичного пошуку першоджерела поглиблюють розуміння реальних витоків переселенської активності таврійських болгар, дозволяють по новому поглянути на специфіку відносин "маленької людини" середини минулого століття із тоталітарними диктатурами більшовиків і нацистів.

Джерела та література

1. Державний архів Запорізької області (ДАЗО). Ф.-Р. 2045. Оп. 1. Спр. 1.
2. ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2.
3. ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 4.

4. ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 10.
5. ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр. 5901.
6. Фонограма спогадів Тахтаджієва Григорія Івановича (1925 р.н.), записаних у с. Радоловці Приморського району Запорізької області // Архів Запорізького наукового товариства ім. Я.Новицького. – Матеріали археографічно-етнографічної експедиції 2001 р. – с. Радоловка.
7. Фонограма спогадів Маркова Афанасія Афанасійовича (1922 р.н.), записаних у с. Гюневці Приморського району Запорізької області // Архів Запорізького наукового товариства ім. Я.Новицького. – Матеріали археографічно-етнографічної експедиції 2001 р. – с. Гюневка.
8. Георгиев Л. Мишо Хаджийски – един забравен таврийски писател / Л.Георгиев // Роден край. – Одесса, 1993. – № 40, 43, 45, 46.
9. Карарусинов Д. Бесарабските и таврийските българи и Втората световна война / Д.Карарусинов // http://harrybg.blogspot.com/2007/09/blog-post_2194.html. 14.01.2017.
10. Марков А. Българи в Таврия и таврийци в България / А.Марков. – Добрич: Матадор, 2014. – 76 с.
11. Мільчев В., Пеева Ж. Ренесанс та репресії: болгари Таврії у перші два десятиріччя радянської влади (1920 – 1939 рр.) / В.Мільчев, Ж.Пеева // Джерела з історії Південної України. Том. 9 / Мемуари та щоденники. Частина 2 / Упорядники: А. Бойко, В. Мільчев. – Запоріжжя, 2006. – 632 с. – С. 27-81.
12. Митков В. Болгары на запорожской земле: страницы истории и культуры / В.Митков. – Запорожье, 2007. – 176 с.
13. Митков В. Голгофа болгар Таврии: анатомия репрессий (1920-е – 1940-е годы) / В.Митков. – Запорожье, 2009. – 244 с.
14. Ноздрин Л. Летописец Таврии / Л.Ноздрин. – Мелитополь, 2016. – 264 с.
15. Паскалов Л. Две съдби / Л.Паскалов // Роден край. – Одесса, 1997. – № 52.
16. Проданов А. Трагизъм на съдбата и величието на таланта на Мишо Хаджийски / А.Проданов // Роден край. – Одесса, 1998. – № 49.
17. Симеонов Р. Депортацията на таврийските българи в СССР през 1945 година: премълчаната история / Р.Симеонов. – Добрич, 2015. – 126 с.
18. Хаджийски М. Българи в Таврия / М.Хаджийски. – София: Българско Дело, 1943. – 64 с.
19. Хаджийски М. Пуста чужда чужбина / М.Хаджийски. – София: Христо Ботев, 1994. – 264 с.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1931 р., лютого 25. – Анкета мешканця с.Инзовка П.Мільчева, звинуваченого у антирадянській пропаганді

Коларовский
Райаппарат ГПУ
25/II 1931 г.

Ф. № 20 / УС

За дачу ложных показаний обвиняемый
Несет уголовную ответственность.

АНКЕТА ОБВИНЯЕМОГО

1. <u>Фамилия, имя и отчество</u>	Мильчев Петр Дмитриевич.
2. <u>Год и место рождения</u>	1890 г. в с. Инзовке Коларовского р.-на
3. <u>Адрес</u>	с. Инзовка Коларовск. р.-на
4. <u>Профессия</u>	хлебороб.
5. <u>Профпринадлежность</u> нет.	<u>№ чл. билета</u> _____.
6. <u>Соцположение кулак.</u>	
7. <u>Соц. и полит. прошлое</u>	бывш. крупн. середняк, в парт. не состоял, нигде не служил.
8. <u>Гражданство и национальность</u>	УССР, болгарин.
9. <u>Образование</u>	низшее.
10. <u>Партийность</u>	б/парт. <u>№ чл. бил.</u> —
11. <u>Категория воинского учета</u>	сост. на учете
12. <u>Имущественное положение</u>	не имеет ничего; распродан за невыполнение плана хлебозаготовки, доведенного до двора. Раньше: до распродажи имел лошадей 2, коров 1, подсвинков 2, земли 21 дес. До революц. имел лошадей 2-3, коров 2, овец 7-8 шт., земли 25 дес.
13. <u>Состояние здоровья</u>	катар желудка.
14. <u>Сведения о прежн. судим. и нахождении под след.</u>	Не судим, не лишен права голоса.
15. <u>Плотит сельхозналога за последние три года</u>	в 1928/29 г. – 160-180 р.; в 1929/30 г. – 240 р.; в 1930/31 г. – 197 руб.;
16. <u>Члены семьи / степень родства, должность и адрес</u>	Отец Дмитрий Петрович Мильчев 62 года; 2) Жена Евдокия Георгиевна 38 лет, 3) сын Петр Петрович 13 лет; 4) Дочь Зоя Петровна 11 лет; 5) Дочь Александра Петровна 4 года; 5) дочь Александра Петровна 1,5 года.
17. <u>ПОДПИСЬ ОБВИНЯЕМОГО:</u>	Мильчев Петр
Особые внешние приметы обвиняемого.	_____

Ст.ст. обвинення. _____
Особые замечания. _____
ПОДПИСЬ ЛИЦА ЗАПОЛНЯВШЕГО АНКЕТУ [Підпис]

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр.5901. Арк. 40.

№ 2

1931 р., лютого 28. – Постанова про початок слідства та взяття під варту групи мешканців с.Інзовка, згідно звинувачення у антирадянській пропаганді
Дело зареєстровано под № 67 Ф. № 21/ УСО

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(о начатии следствия, избрании меры пресечения и предъявления обвинения)

С. Коларовка 28. II. 1931 г., уполномоченный Коларовского райотделения сектора ГПУ УССР рассмотрев материалы о преступной деятельности гр.-на Соломонова Степ. Андр., Мильчевского Ив. Фед., Буюклийского Иван Гаврил., Мильчева Петра Дм., Терзиева Дмитраий Савельевич, Шунтов Даниил Иванович, Греблева Михаил Антонович, Мальчева Филип Иванович, Терзиева Дмитрий Иванович, Бистрова Николай Иванович, Мальчева Иван Зиновьевич.

выразившейся в том, что последние являясь кулаками с. Инзовки Коларовского р.-на производили антисоветскую работу направленную к срыву всех мероприятий соввласти и осуществлению социалистического строя, проводя тайные совещания на квартире Узунова Дмитр. Вас. где абсуждают вопрос о коллективизации, и затем агитируя среди селян, что коллективизация это будет крепостное право (панщина), одновременно адбирая секретным путем от крестьян расписки за соввласть без коммунистов: (ревкоми). Кроме того на квартире у Соломонова Ст. Андр. собирались тайные собрания где абсуждают вопрос о выезде в Америку.

и, усматривая в означенных деяниях наличие признаков преступлений, предусмотренных ст. ст. 54¹⁰ – 54¹¹ УК У.С.С.Р

ПОСТАНОВИЛ:

На основании ст.ст. 93 п. 2 и 108 УПК, настоящее дело принять к своему производству и начать предварительное следствие.

На основании ст. 126 и, руководствуясь ст. 127 УПК, привлечь гр.-на Соломонова С.А., Мильчевского И.Ф., Буюклийского И.Г., Мильчева П.Д., Терзиева Д.С., Шунтов Д.И., Греблева М.А., Мальчева Ф.И., Терзиева Д.И., Бистрова Н.И., Мальчева И.З. по настоящему делу в качестве обвиняемого, предъявив ему обвинение по ст. ст. 54¹⁰ – 54¹¹ УК У.С.С.Р.

На основании ст.ст. 142 и 144 и, руководствуясь ст.ст. 145 и 156 УПК, мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия в отношении обвиняемого Соломонова С.А., Мильчевского И.Ф., Буюклийского И.Г., Мильчева П.Д., Терзиева Д.С., Шунтов Д.И., Греблева М.А., Мальчева Ф.И., Терзиева Д.И., Бистрова Н.И., Мальчева И.З. избрать содержание под стражей при Коларовской раймилиции. //

Копии настоящего постановления препроводить Коларовскому Участковому Прокурору и Начальнику места лишения свободы

Уполномоченный [Підпис]
Согласен: Нач. [Підпис]
Утверждаю: Нач. [Підпис]

Постановление мне объявлено “28” февраля 1931 г.

Подпись обвиняемого: 1) Иван З. Мальчев, 2) Быстров Николай, 3) Терзиев Димитри, 4) Мальчев Ф.И., 5) Греблев М.А., 6) Шунтов Д.Ив., 7) Терзиев Филип С., 8) Мильчев Петр Д., 9) И.Г.Буюклийски, 10) Мильчевски Ив. Ф., 11) Степан А. Соломонов
Узунов Димитри

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр. 5901. Арк. 1-1 зв.

№ 3

1931 р., лютий.– Витяг з протоколу засідання президіуму Інзовської сільської ради, від 2 жовтня 1930 р., про конфіскацію та розпродаж майна П.Мільчева
ВЫПИСКА.

Из протокола № 55 заседания президиума Инзовского сельсовета, комиссии содействия хлебозаготовке с представителями от колхозов и актива, состоявшегося 2.X.30 г.

Присутствовали: тт. Бачурский М.М., Дойнов Н.Н., Остроухов И.Я., Мильчевский Ф.С., Крестоль, Дубровский, Начков Ф.М., Буюклийский И.Я., Панченко Ф.Д., Циберков С.Г.

Председатель Дойнов. Секр. Мильчевский Ф.С.

Слушали:

О хлебозаготовке.

Постановили:

Ввиду катастрофического состояния хлебозаготовки в с. Инзовке выполнено 50%, что является срывом годового планового задания. Президиум с/сов. считает необходимым для выполнения в срок еще больше, что срок по контракт. 15/XI, а потому президиум с/сов. считает довести следующим лицам до двора хлебозаготовку в количестве 30240 пуд. Следующим кулацким хозяйствам как злостно невыполняющим контрактную изъять в беспорядном порядке, а именно: Мильчев Петр Дмитриевич и друг.

[М.П.]

Подлинный за надлежащими подписями
С подлинным верно: Секр. С/Сов. Тараненко.

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр.5901. Арк. 42.

№ 4

1931 р., лютого 24. – Протокол обшуку житла та особистих речей мешканця с.Инзовка Д.Терзієва співробітниками Коларівського ВДПУ
ПРОТОКОЛ (ТРУСУ) Ф. № 17/УСО

1931 р. 24/II “___” дня, Я. Пом. Уполномоченого Коларовского Рай. Г.П.У. Крикун Ив. Ив.

На підставі ордера ДПУ під Ч. ___ від “___” ___ місяця 19___ р.

Зробив трус у гр. с. Инзовки Терзиев Дмитрий Савельевич,

Який мешкає в місті с.Инзовке на квартире у гр. Дульцева Т.В. вул.

Ч. _____, помешк. Ч. _____

Під час трусу були присутні Греблев Василий Федорович и Кочков Федор Михайлович

Згідно зроблених вказівок затримано: гр. _____

Зібрано для представлення в Коларов. ДПУ слідує:

(Детальний опис всього що забрано)

Назва речей або документів	Кількість	Якість
Письма	2 шт	

//

Скарги на неправильности, що допущено під час трусу та пропажу речей Нет никаких.

Все, що зазначено у протоколі, а також і те, що його прочитано разом з особами, що в їх робився трус, свідчимо:

Представник Домового Управління Терзиев

Присутні

Греблев В.

Ф.Кочков

Виконавець трусу

[Підпис]

Копію протоколу одержав

Терзиев Димитр

Примітка: Всі заяви та претензії повинні бути внесені до протоколу раніше його підписування, після підписання ніякі скарги та заяви не приймаються.

Із запитаннями звертатися до Коларовского ДПУ по адресі Коларовского р.-на

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр. 5901. Арк. 58-58 зв.

№ 5

1931 р., лютого 5. – Лист М.Чернокальської до Д.Терзієвої з місця заслання, вилучений співробітниками Коларівського ВДПУ при общуці мешканця с.Инзовка Д.Терзієва (оригінал болгарською та переклад українською мовами)

Украина

Мелитопольский округ,

Ботевский район

Село Инзовка

Получатель: Домникии Савельевной Терзиевой. //

Добар Ви ден бате, како Федя, Вітя и сичкута вашто симейство. Най напреш жа ви сообща чи ний жуву здраву сичките куету и на вас желая от Бога.

Како мамини са нахождат се там на станция Суслово, получаеме писмо. Пишат чи жувят май плоху, получа пу 15 ф. брашно, и пу 2 кил. риба, крупа и повичи ништу, и тати иска да са варнат пак при нас, ами низнам жа мойли, да додам, пак ний сига жувим ничего набавя пу 2 кила брашно на чуляк, и ас сига пуступях на рабута, пилям дрова сас леляна Павлювица и Колювица, сичкуту 20 жини одим на рабута, газим сняк ду кулени из гурата, рабутим ут тавну ду тавну. Эх како мила сестрице, представи си как са рабути срет зима, палим огян да са топлим, ами и огяна студен, ништу ни пумага. Додимси вечар в барака убразитни сланясали.

Эх како станахмe вечни аргати, чи ошти и в чус край, пумиш чужди ора! //

Ут какани, и ут нашти, и ут калеку Маню, получаеме откритки. Тий по убаву жувят ут нас. Како Федюви е там.

Рабутят даже неса Федята. Си дужда на шестидневка. Како ний си имами мумичанци. Му назначамми ими Нина, намериса сришту Малка Коляда. Има ошти коешто даса пиши, ами млогу сам умурена жа лягам да упучинувам чи зарана пак жа за мразни цял ден.

Како, млогу здрави на нашта Шура Мититу и на дяду и на бабини Пантелейчини, и на сичкуто нашто симейство.

Целую вас крепко всех.

Млогу здрави на сичкити руднини и знакоми.

Остаюсь Маша Чернокальская.

1931го года 5го ф.

Переклад:

Добрый день, братику, Федя, Вітя і вся ваша родина. Насамперед, повідомляємо вам, що ми всі живі-здорові, чого і вам бажаємо.

Сестрице, мама знаходиться на станції Суслово, отримали листа. Пишуть, що живуть погано, отримують по 15 ф. борошна, по 2 кг. риби, крупи та більш нічого. А батько бажає повернутися знов до нас, але не знаємо, чи можна повертатися, ми зараз живемо нічого, нам добавили по 2 кг. борошна на чоловіка, а я зараз поступила на роботу, пилимо дрова з Павловою та Миколиною дружинами, всього 20 жінок ходить на роботу, товчемо сніг по коліно у гаю, працюємо від темна до темна. Ой, мила сестрице, уяви собі, як воно працювати взимку, палимо вогонь, щоб зігрітись, але й вогонь не зігріває, ніщо не допомагає. Прийдемо ввечері в барак дуже виморені.

Ох сестричко, стали ми вічними батраками, та ще й в чужому краю серед чужих людей!

Від родини сестри, від наших, від дядька Мануїла отримали листівки. Вони краще живуть від нас. Федір теж там.

Ми маємо дівчинку, яка народилася на Коляду. Назвали її Ніна. Є ще дещо написати, але так втомилась, буду вже лягати відпочивати, бо завтра знов буду мерзнути цілий день.

Сестрице, багато здоров'я нашій Шурі, Міті і діду і всій родині баби Пантелейчихи, і всій нашій родині.

Цілую міцно всіх.

Залишаюсь Маша Чернокальська.

Багато здоров'я всім рідним та знайомим.

1931 рік 5-го лютого.

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп.3. Спр.5901. Арк.59, 61-61зв.

№ 6

1931 р., березня 16. – Довідка про майнове становище до революції, видана Інзовською сільською радою П.Мільчеву

У.С.Р.Р.

ИНЗОВСЬКА
СІЛЬСЬКА РАДА
Ботевського району
Мелітопольської окр.

ИНЗОВСКИ
СЕЛСКИ СЪВЕТ
Ботевски район
Мелітополски окръг

Справка.

Выдана настоящая гр.-ну села Инзовки Мильчеву Петру Дмитриевичу рождения 1893 года в том, что он до революции имел земли – 30 д., лошадей – 8, коров – 4, овец – 70, молотилка, сноповязалка, и весь сельхозинвентарь.

Марта 16 дня 1931 р.

№ 21 / 2

Сейчас имеет земли – 24 д.

Семья состоит из _____ человек.

Раскулачен или нет

Раскулачен. Распродан.

Лишен права голоса или нет

Да.

Уплачен Е.С.Х.Н. за последние 3 года в 29/30 г. – 352 ¹⁵, 30/31 г. – 197 ⁹³.

[М.П.]

Председатель

[Підпис]

Секретарь

Тараненко

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп. 3. Спр.5901. Арк. 41.

№ 7

1931 р., березня 1. – Протокол допиту С.Соломонова, звинуваченого у причетності до
“Інзовської антирадянської групи”

ПРОТОКОЛ ОПРОСА.

1931 года 1/III. С. Коларовка. Я, помуполномоч. Коларовским Рай ОГПУ [...], опросив сего числа Соломонова Степан Андреевич.

Показал, что в 1929 году в декабре м.-це у меня в квартире собирались Я, мой тесть Николаев Савелий Федорович, Мильчевский Иван Георгиевич, Мильчевский Дмитрий Георгиевич, Соломонов Иван Констант., Бошков Пантелей где обсуждали между собой вопрос по части выезда в Америку. Мой тесть Николаев Сав. Ф. сам говорил что мало имеет скота; что есть только 2 лошади и 1 корова, а для документов нужно более 500 руб. Я б говорит сам бы поехал. Здесь же мы говорили что в Зеленовке богатые были кулаки, а также некоторые и в Петровке которые свое имущество продают и собирают деньги; один зеленковский имел до 2000 руб. и собирался выезжать в Америку, а здесь денег не было. Все эти разговоры проходили за ужином, когда чай пили.

Додаю что в это время т.е. в час выездов в Америку кулаки с. Инзовки ездили к колонистам немцам узнавать как произжать в Америку. Такие лица были Братанов Иван Иванович, Бистров Николай Иванович, Бельчев Афанасий Иванович и Бельчев Павел Васильевич.

О том, что они ездили к немцам у нас был разговор возле потреб. т.-ва, но кто говорил я не могу вспомнить. Там было человек 10. Кроме этого в то время часов в 11 дня // я заметил, что около Мальчев Петра Сергеевича стояло человека 4. Я пошел туда и увидел что там кроме Мальчева Петра Сергеевича стояли еще Филанов Филип Иванович, Греблев Федор Сусоевич и Греблев Михаил Антонович где в разговоре я слышал когда Греблев Михаил Антонович говорил что хорошо было бы поехать в Америку если бы все свое имущество продать, а то продаш столько что не хватит и на выезд. И все об этом говорили, что если бы были деньги, не мешало бы поехать как собираются ехать немцы. В это время у нас были разговоры о том, что скоро будет коллективизация, то Филанов Филип Иванович говорил что еще не время, а Греблев Михаил Антонович заявил: “Чего я вступлю в СОЗ, отдам кому-то лошадей своих, ибо в СОЗе не чем кормить лошадей, а когда лето придет то мои лошади будут работать на бедняков. Не дождутся они: я буду работать на них, а те лодари работать не будут”.

Это было в феврале м.-це 1930 года. Вскорости после этих разговоров его раскулачили. В чем и расписываюсь: С.Соломонов

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Он.3. Спр.5901. Арк. 95-95 зв.

№ 8

1931 р., березня 17. – Протокол допиту С.Циберкова, свідка у справі про “Інзовську антирадянську групу”

Протокол допроса свидетеля Ф. № 25/УСО

1931 г. марта месяца “17” дня Уполномоченный Коларовского РайОтдела Днепропетровск. Сектора ГПУ

Деревянко допросил в качестве свидетеля гр. _____ который дал о себе такие сведения:

1. <u>Фамилия, имя и отчество.</u>	Циберков Сергей Георгиевич
2. <u>Возраст</u>	1894 г.
3. <u>Место рождения</u>	в с. Дунаевке б. В.-Покровского района.
4. <u>Социальное положение</u>	служащий, чл. колхоза.
5. <u>Имущественное положение</u>	одна корова, все в колхозе
6. <u>Гражданство</u>	УССР
7. <u>Образование</u>	Низшее.
8. <u>Национальность</u>	Молдаван
9. <u>Семейное положение</u>	женат
10. <u>Профессия</u>	сапожник
11. <u>Место службы и должность или род занятий</u>	председатель сельИПО с. Инзовка.
12. <u>Сведения о судимости и нахождении под следствием</u>	Не судим.
13. <u>Партийная принадлежность</u>	б/п.
14. <u>Состоит ли в профсоюзе</u>	чл. СТС
15. <u>Точный адрес</u>	с. Инзовка Коларовского района
16. <u>Социальное и политическое</u>	

прошлое

батрак – в парт. не участвовал.

Знаю Мильчева Петра Дмитриевича, Шунтова Даниила Ивановича, Мальчева Филипа Ивановича и Терзиева Дмитрия Ивановича как злостных кулаков, – осенью 1930 года вблизи сельсовета мне пришлось слышать когда Мильчев Петр Дмитриевич среди других выразился: “Что с этого что сейчас много правителей, все хватаются за одно дело, а ничего не получается // поручили бы одному человеку знающему. И на что вам Советы”. Там же присутствовал и Шунтов Даниил Иванович, который поддакивал Мильчеву П.Д.

В январе месяце как то идя из собрания я нагнал идущих спереди, где и опознал Мальчева Филипа Ивановича, Терзиева Дмитрия Ивановича и еще 2х челов. Кто-то из бедняков. Не помню фамилий. Первый, т.е. Мальчев Ф.И., оглянулся, посмотрел на меня и сказал: “Надо скорей идти домой, а то пожалуй советская власть начнет еще штрафовать за то, что до поздна ходят, уже и так довела эта власть, что люди скоро начнут вешаться на акациях каждый возле своего дома”. Все остальные засмеялись и оглянулись на меня. Больше ничего показать не могу. Протокол написан с моих слов верно, мне зачитан, в чем и расписываюсь. С.Цибберков.

Опросил: Деревянко.

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп.3. Спр.5901. Арк. 119-119 зв.

№ 9

1931 р., червня 29. – Витяг з протоколу Особливої Народи при Колегії ДПУ УСРР у справі про “Інзовську антирадянську групу”

ВЫПИСКА из протокола № 114/711

Особого Совещания при Коллегии ГПУ УССР от 29/VI 1931 года

СЛУШАЛИ

Дело № 67/15838 –
Днепропетровского Оперсектора ГПУ
Коларовск. Райап. По обвинению
Соломонова Степана Андреевича, 51
года и других в количестве 6 человек
по ст. 54-10, 54-11 УК.

[М.П.]

Верно: Секретарь Особого Совещания при Коллегии ГПУ УССР.

ПОСТАНОВИЛИ

1. Соломонова Степана Андреевича.
  2. Мильчева Петра Дмитриевича.
  3. Терзиева Дмитрия Саввича.
  4. Греблева Михаила Антоновича.
  5. Мальчева Филиппа Ивановича
- Выслать через ПП ОГПУ в Северный Край сроком на ТРИ года, считая срок с 26/II – 31 года. К месту ссылки направить этапом.
Буюклийского Ивана Гавриловича.
Шунтова Даниила Ивановича – из под стражи освободить. Дело о них прекратить.
Дело сдать в архив.

ДАЗО. Ф.-П. 5747. Оп.3. Спр.5901. Арк.164.

№ 10

1941 р., листопада 14. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункина старости с.Інзовка, відносно припинення видачі колгоспникам сільськогосподарської продукції членам колхозов

14/XI – 41 г.

Старосте Инзовской сельской управы.

Предлагаю немедленно поставить в известность председателей колхозов о прекращении выдачи продукции членам колхоза на трудодни, за исключением членов колхоза, которые вступили недавно и получили продуктов мало или не получали совершенно.

Начальник района

[Підпис]

/М. Полункин/

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 29.

№ 11

1941 р., листопада 15. – Заява старости с.Інзовка П.Мильчева начальнику Ногайського району М.Полункину, з проханням дозволити використання будівельних матеріалів для відновлення церкви та резолюція останнього

Отказать

Нач. р.-на [Підпис]

Начальнику Ногайского р.-на
Г.-ну Полункину

Заявление.

Инзовская сельская управа просит Вас из имеющихся на хранение у нас досок 29 штук с Горбатого моста разрешить использовать 10 штук на оборудование церкви.

15.XI.41. Сельский староста П.Мильчев

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 31.

№ 12

1941 р., листопада 21. – Лист директора радгоспу “Вільний” Каленка старості с.Инзовка з пропозицією повернути радгоспне майно, яке розібрали мешканці села

21/ XI – 41 г. Г-ну старосте с. Инзовка

На основании приказа командования немецких вооруженных сил, предлагаю Вам прекратить хищения совхозного имущества населением Вашего села. Взятые имущество зарегистрировать и списки граждан, у которых имеется совхозное имущество прислать в контору совхоза “Вольный” с. Инзовка.

Прошу предупредить население Вашего села, что всякое хищение совхозного имущества будет рассматриваться, как грабеж и виновные будут наказаны по законам военного времени.

Директор совхоза “Вольный” [Підпис] /Каленко/

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 38.

№ 13

1941 р., листопада 26. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна старості с.Инзовка з вимогою вислати до районної поліції групу мешканців села

Старосте села Инзовки.

С получением сего немедленно выслать в Ногайскую милицию:

Пищевка Василия, Гедиков Ив. Ив., Белунцев Ив.,
Парапанов Фил. Ив., Парапанов Ал. Ал.

26/XI – 41 г. Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 43.

№ 14

1941 р., грудня 1. – Розпорядження командира 1-го кавалерійського ескадрону румунської армії старості с.Инзовка щодо дозволу М.Терзієвій зайняти частину будинку, який належав їй до розкуркулювання

Разрешаю вселить
2/XII 41 [Підпис]

№ 537

1941 Luna XII Zina 1
Escadronul 1/ Călărași
Către

PRIMARUL COM. INSOFCA

In cazul când recunoaște-ti de fostă proprietară a caselor în care se afla astăzi Cooperativa, pe femeea Terziva Maria Alexandrovna, îi puneți la dispoziție una camera și una bucătărie, in casele proprii.

[М.П.]

Comand. Esc. 1/ Călărași

Capitan: [Підпис]

Г.-ну старосты села Инзовки.

В случае признания бывшей хозяйкой дома, в котором находится кооператив, Терзиеву Марию Александровну, в таком случае давайте в распоряжение одну комнату и кухню в собственном ее доме.

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 4.

№ 15

1941 р., грудня 4. – Список ремісників-кустарів с.Инзовка, які підлягають обов’язковому обкладенню податками

Ногайская
Гор. Управа
4/XII. 41 г.

Старосте Инзовской управы.
Ногайская гор. управа препровождает
Список кустарей обложенных налогом
с 15. XI/41 по 1.I/42.

1. Желева Варв. Конст.	225	225
2. Биберова Анна Вас.	225	
3. Хаджийский М.Д.	225	

4. Волчанов Вас. Мих. 225

Внесите до 1.І/42.

Нач. р.-на [Підпис]
Бух. [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 85.

№ 16

1941 р., грудня 8. – Акт, складений у Инзовській сільській управі про прийняття на зберігання торби з речами, яку забув румунський солдат

Копия

Акт

1941 г. декабрь 8-го дня при Инзовской сельской управе

Я, секретарь Инзовской Сельской Управы Мильчев, в присутствии зам. старосты Сербинова Ф. Иов., и [П. І. Б. нерозбірливо] составили настоящий акт в ниже следующем:

Сего числа доставил в Инзовской сельской управы Сигел Петр Як. вещевую сумку оставленную румынскими солдатами у него в квартире где и оказались вещи:

1. Военный билет;
2. Записная книжка;
3. Паспорт;
4. Почтовых открыток 4 шт.
5. Книжечка на иностранном языке;
6. Зубная щетка;
7. Карандаш;
8. Медаль одна;
9. Вещевая сумка.

Выше указанные вещи принял на хранение секретарь сельского совета.

На что и составлен настоящий акт.

Сдал [Підпис] комис. [Підпис]
Принят [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 65.

№ 17

1941 р., грудня 11. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна Инзовській сільській управі щодо необхідності святкування населенням релігійних свят по новому (григоріанському) стилю

Инзовка

Приказ № 136

По Ногайскому району от 11 / XII – 41 г.

1. На основании распоряжения немецкого командования все религиозные праздники будут праздноваться по новому стилю.

2. По Воскресным дням, до окончания служения в церквах и молитвенных домах все учреждения и предприятия должны быть закрыты и работа может производиться по окончании службы.

Приказываю всем старостам сельских Управ широко поставить в известность все население. Контроль за выполнением настоящего приказа возлагаю на моего заместителя по религиозному обслуживанию священника Шостака Евгения Игнатьевича.

Начальник района [Підпис] /М. Полункин/
Заведующий религиозным [Підпис] /Е. Шостак/
отделом

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 74.

№ 18

1941 р., грудня 19. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна старості с.Инзовки про здачу радіоприймачів, які знаходяться у користуванні населення

Старосте с. Инзовки.

Приказываю сдать интенданту Волошину все приемники частных лиц и принадлежности к ним.

Нач. р.-на [Підпис]
19/XII. – 41 г.

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 66.

№ 19

1941 г, грудня 27. – Лист директора радгоспу “Вільний” старості с.Інзовка з вимогою припинити розкрадання радгоспного сіна мешканцями села

Радгосп “Вільний”
27/XII дня 1941 р.

Господину старосте села Инзовка.

После выезда румынской армии из села Инзовки граждане Бейчева Елена, Сербинов Мих. и Желев Иван продолжают растаскивать совхозное сено.

Прошу принять соответствующие меры на основании распоряжения немецких властей и забранное сено немедленно вернуть совхозу, в противном случае вынужден буду поставить в известность хозяйственную команду района.

Директор [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 9.

№ 20

1942 р., січня 10. – Витяг з наказу по Ногайському району про призначення П.Мільчева старостою с.Інзовка

Мильчеву Пет. Дим.

Выписка из приказа № 14
по Ногайскому району от 10/1 – 42 г.

§ 3. Старостой Инзовской С/Управы с 3 / 1 – 42г. утвердить Мильчева Петра Дим.

Начальник района /М.Полункин/

С подлинным верно:

Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 106.

№ 21

1942 р., січня 10. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна старості с.Інзовка П.Мільчеву відносно заходів, які необхідно вжити

Инзовская с/упр.

Приказ № 28.

По Ногайскому району от 10.1. – 42 г.

1. Староста есть главный в своем обществе. Он решает один все вопросы. Он отвечает за порядок и за спокойствие в своем обществе.

2. Староста должен дороги, проходящие через его участок, держать в порядке, никаких ям не должно быть на дорогах. Мосты должны быть в исправности.

3. Разные военные вооружения составляют опасность для жизни детей украинского народа. Если боеприпасы где нибудь еще находятся в ящиках, можно их погрузить на повозки и отправить в местную комендатуру. Отдельные пули вкопать их на месте в землю не менее 1 метра. Оружия и другие военные приборы также нужно отправить в местную комендатуру.

4. Старосты должны сейчас же сообщить местной комендатуре где находятся могилы немецких солдат и кто в могиле лежит (точное указание места, и все что написано на кресте). Общество должно следить чтобы могила была всегда в порядке.

5. Евреи должны носить на левой руке белую повязку с синими звездочками. Евреи не должны работать на ответственных работах.

6. В местностях, где наименования улиц и другие вывески, которые напоминают большевизм, нужно переименовать и вывесить нужно, но уже на немецком и украинском языках.

7. Разграбленное имущество из колхозов, взятый скот и т.д. сейчас-же нужно все собрать. Разграбленное имущество которое взято из немецкой и русской армий, нужно сейчас же отправить в местную комендатуру. Над остальным разграбленным имуществом распоряжается общество.

8. Имущество убежавших советских руководителей, учреждений и предприятий, коммунистов и убежавших евреев, остаются в пользовании общества. Колхозы должны в дальнейшем называться общими дворами, совхозы земскими дворами. Раздел земли и колхозного скота строго воспрещается. Оружия и боеприпасы которые еще находятся у населения, нужно сейчас-же отправить в местную комендатуру.

9. У кого найдется после этого оружие и разные боеприпасы, подлежит сметной казни.

10. Акты саботажа будут строго караться. Когда виновный не найдется, будут коллективные наказания. Особенно это нужно разъяснять молодежи. Молодежь не должна оставаться без работы, а должна брать участие во всех работах и превоспитываться в национальном украинском духе.

11. Во всех книгах, которые употребляются школой, нужно места в которых выражается большевистская пропаганда удалить (вырвать, наклеивать, сделать так, чтобы нельзя было прочесть). Только политически невредные тексты можно употреблять.

Контроль за выполнением настоящего приказа возлагаю на начальника районной полиции и старост сельских управ.

Начальник района /М.Полункин/
Верно: Секретарь Бойко

Читал. Мильчев.

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 108.

№ 22

1942 р., січня 19. – Заява мешканки с.Інзовка Л.Рупчевої коменданту м.Ногайська з проханням звільнити її від сплати податків та резолюція останнього

Освободить от налога
На три м.-ца. 19/1 – 42 г.

29/XII – 41 г.

Заявление

От гражданки Рубчевой Луши Игнат.
К каменданту г. Нагайск.

Прошу господина коменданта освободить меня от денежного налога потому, что я живу с двумя маленькими детьми, хозяйства своего не имею, не работаю не откуда взять денег.

Проситель Рубчева
ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 45.

№ 23

1942 р., січня 24. – Повідомлення начальником Ногайського району М.Полункіним мешканця с.Преслав Ф.Гогунського про призначення його секретарем Інзовської сільської управи

Ногайская Районная управа
№ 106
24. I. 42 г.

Гогунскому Ф. Вас.
с. Преслав

Вам предоставлена работа секретаря в Инзовской С/Управе, куда Вам следует обратиться для принятия дел и одновременно сообщить Районной управе о дне приема.

Начальник района /М.Полункин/
Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 118.

№ 24

1942 г, січня 24. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна старості с.Інзовка П.Мильчеву щодо необхідності негайної здачі населенням радіоприймачів та паперу, та про міри покарання за його невиконання

24/1 – 42.

Наказ № 31 по Ногайському району від 15/1 – 42г.

на підставі розпорядження німецького командування наказую всім старостам району оголосити населенню, через виконавців, щоб останнє здало у кого маються такі речі:

1. Всі радіоприймачі та приладдя до них.
2. Електрообладнання, як то: шнури, гупера, кабель, проволочка, динамо, електролічильник і т.інш., що не використовується як зайве, або заборонене.
3. Увесь папір, який розтягнуто з редакції, кооперативів та установ мусить бути зданий до 25/1 – 42 р.

Особи, які і після оголошення цього наказу не здадуть в Районову управу через свої сільські управи вище згаданих речей будуть розстріляні не лише самі, але і їх сім'ї.

Контроль за виконанням цього наказу покладається на начальника районової міліції і старост сільських управ.

Шеф району /М.Полункин/
Вірно: Секретарь Бойко

Чит.: Мильчев

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Он. 1. Спр. 2. Арк. 122.

№ 25

1942 р., січня 27. – Наказ начальника Ногайського району М.Полункіна сільським старостам з вимогою організувати збір зимового одягу для потреб німецької армії серед населення району Инзовской С/Упр.
Приказ № 79

По Ногайському району от 27 / I – 42г.

На основании распоряжения Немецкого командования приказываю провести работу среди населения о добровольной передаче для Немецкой армии валенок, кожаных и теплой нижней одежды. При проведении данной работы необходимо разъяснить, что это делается для лучшего содержания армии, которая будет в суровые зимние морозы до конца освобождать украинские и русские народы от жидовско-коммунистической власти, а не чуть не направлено против населения. За выше упомянутые вещи каждому гражданину будет оплачено. Купленные вещи по списку каждый староста привозит в Районную управу 1-го февраля для отправки ее через окружную комендатуру немецкой армии. Все указанные вещи должны быть чистыми и годными к употреблению. Полиции приказываю принять самое активное участие в проведении данной работы и контроль выполнения данного приказа.

Шеф района /М. Полункин/
Верно: Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 132.

№ 26

1942 р., січня 31. – Витяг з наказу начальника Ногайського району М.Полункіна про виголошення сурової догани старості с.Инзовка П.Мильчеву
Получ. 31/I. 42. Инзовка

[Підпис] Выписка из приказа № 83
по Ногайському району от 28/I.- 42 г.

§ 3. За невыполнение моих приказов и распоряжений в части сбора скота, находящегося в пользовании гр.-н не принадлежащих им, старостой Инзовской сельской Управой Мильчева П.Д. в частности с Заболотного выношу строгий выговор. Приказываю немедленно выполнить все мои распоряжения в этой части и в дальнейшем своевременно и четко выполнять мои приказы и распоряжения. О выполнении сообщить к 1/II.- 42 года

Начальник района /М. Полункин/
Верно: Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 135.

№ 27

1942., лютий. – Попередження секретаря Ногайської районої управи Бойка старості с.Инзовка П.Мильчеву відносно необхідності виконання плану з заготівлі дров населенням села

Старосте Инзовской сельской управы
Согласно приказа Районной Управы от 11./I. –42г. за № 21 Вы обязаны были к 20/I – 42 г. дать Рай. Управе 4 тонны дров и несмотря на то, что срок истек, Вами сдано всего лишь 0,377 тонн и недосдано 3,623 тонн дров.

Последний раз напоминаю Вам о необходимости точного выполнения приказов райуправы вообще и данного приказа в отдельности.

В случае Вы до 15 февраля не ликвидируете задолженности по сдаче дров, будет поставлен вопрос о наложении на Вас строгих мер взыскания.

Секретарь Рай Управы [Підпис] Бойко

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 138.

№ 28

1942 р., лютого 3. – Витяг з наказу начальника Ногайського району М.Полункіна про накладення штрафу на старосту с.Инзовка П.Мильчева

Выписка из приказа № 91
По Ногайському району от 3/ II. – 42г.

5. За проявленную бездеятельность в деле выполнения приказов Рай Управы за №№ 73, 74 и 68 со стороны Инзовской С/ Управы г-на Мильчева Петра Дмитриевича, несмотря на то, что ему за невыполнение других приказов был вынесен строгий выговор (приказ № 83 от 28/I – 42 г.) – оштрафовать последнего на 50 рублей и

предупреждаю, что если в дальнейшем не будет обеспечена четкая работа и аккуратное выполнение приказов к нему будут приняты строгие меры наказания.

Начальник р-на /М. Полункин/
Верно: Секретарь [Підпис]

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 142.

№ 29

1942 р., квітня 18. – Розпорядження орткомендатури м.Бердянськ про заборону повернення колишнім власникам майна, яке було конфісковано радянською владою

18.IV. 42.

№ 572

Старостам всех с/управ.

При сем препровождаем копию распоряжения немецкого командования для руководства и выполнения, одновременно предлагаем вывесить его на видном месте и широко поставить в известность все население.

Начальник района /П.Капленко/
Секретарь /Бойко/

Копия

Орткомендатура Бердянск.
Районному начальнику в Ногайске.

В последнее время встречаются случаи, что некоторые из старост позволяют занимать, вернее возвращать собственность отнятую большевиками. Еще раз напоминаем, что это запрещено. Всякие изменения в существующих до настоящего времени собственностях запрещается.

Разрешение этого вопроса отлагается на потом.

Все работающие старосты в Вашем районе должны быть ознакомлены с настоящим приказом.

Цойзер Капитан и Орткомендант
Верно: Секретарь Рай. Управы

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 23.

№ 30

1942 р., квітня 20. – Лист групи мешканців с.Ізювка до болгарського царя Бориса III з проханням дозволити переселення приазовських болгар на прабатьківщину (оригінал болгарською та переклад українською мовами)

ДО Н. В. ЦАРЯ НА БЪЛГАРИТЕ БОРИС III

Царю наш благий, закрила на всички поробени и унижени българи. Към Тебе се обръщаме ние, шестдесет хиляди българи от Таврия -Украйна. Към Тебе мълвим тия слова, дано даде Бог да долетят до Тебе, дано Твоите светли очи, Царю наш, обърнат поглед и към нас, българите в далечна Таврия. С една надежда живеем сега, че Ти няма да ни оставиш нас, както не остави нашите братя в Добруджа, Тракия, Македония, а ги взе под закрила на Царството си. Блазе им, хиляди пъти блазе им, че са под вярната Ти защита.

Не от добрини са дошли нашите прадеди в тия пусти места. В 1861 година, по-рано и по-късно, са бягали дедите ни от безчинствата на Молдовските боляри. Тук, в пустинната степ в Таврия, те намериха свободна земя, но не намериха щастие, защото всеки българин е щастлив само в родното си огнище на Дунава и Балкана.

В тая война между двете велики държави ние сме разорени и изоставени. Нашите богати села са превърнати в пустини, нашите полета са потъпкани от ботуша на войника. Опустошена е нашата Таврия, опустошени са сърцата ни. Който вятър да ни духне, нас ще закачи, защото сме в чужбина, чужди хора са на власт, всеки гледа своите, а нас, българите, потъпчат. Откога русите се мъчеха да ни порусят? Всички школи, църкви, администрация бяха руски. Караха децата ни да учат един чужд тям език, а своя, майчиния, да забравят. Но минаха много години, а ние все пак езика си не забравихме. //

Из всички български села всички разговарят само на български. Своя, българска, е носията, песните, битът. Българи си останахме, защото и сърцата ни са български.

Ваше Величество, Царю наш, закрила наша! Това писмо го пишем с кръв и сълзи, сълзи по тия, които във войните 1914–1920 година тук, в Русия, глави, невинно положиха. Плачем и за тия двадесет хиляди наши братя, бащи, майки, деца – умрели от глад в 1933 година. Страшни бяха тия дни, Царю наш, и дано Бог не дава да ги види Царството Ти, да ги не познае народът Ти. Много пресни гробове покриха Таврия, хиляди къщи опустяха.

Чухме, Царю, че Царството Ти е съюзно с Велика Германия, дано Бог ти помага във всички твои дела, обаче за едно те молим: нека поне сега ни се облекчи положението, нека немците ни разрешат да си имаме: във всяко българско село своя българска администрация, подчинена пряко на немците, но не на русите. Нека и полицията

бъде наша, българска, и училищата да са български. Искаме щото нашите деца да учат родния на всички български език. Прати тук, в Таврия, един свой консул, който да ни защити от всякакви несгоди.

А ний ще се радваме, ако още сега дадеш наредба всички нас шестдесет хиляди българи от Таврия да ни приемат в Царството Ти. Може би за нас там ще се намерят свободни земи да ги заселим. Не сме много, тук сме двадесет и осем села компактно и по брега на Азовско море, между градовете Мелитопол. и Бердянск. Готови сме да делим радостите и печалите на Царството Ти, но да сме под твоя закрила. Ако не може изведнъж всички да се поселим, дай, Царю, път на част от нас, за година – две всички да сме в България. От пустиня бяхме превърнали Таврия в земен рай. Дай ни голи земи и ние ще ги заселим, защото от край време живеем с честен труд.

Писано е това писмо от всички българи в Таврия и оставаме с надежда, Царю, че ще ни прибереш в Царството си. //

А сега ще се молим Бог да ти даде дълги години живот и здраве, да закриля Тебе и Царството Ти от всякакви несгоди. Дано процъфтява от година на година Твоят народ, дано се множат богатствата му. Дано даде Бог да бъдем заедно, с това свършваме писмото си. Долните наши хора са упълномощени да подпишат това писмо:

Д-р Иван Милчевски	Иван Фуклев, учител
Георги Е. Малев, селянин	Васил Малчев, учител
Мишо Хаджийски, писател	Тодор Терзиев, селянин
Георги Соломонов, учител	Георги Върбанов
Танас Чипчев, учител	Димитър Милчевски
Павел Савов, учител	Райна Кочкова
Иван Иванов, учител	Елена Милчевска, учителка
	Ана Милчевска

Горните подписи и текста на писмото свидетелствам.

Староста на село Инзовка:

Петър Милчев.

Таврия, Украйна 20 април 1942 г.

Переклад:

До Його Величності Царя болгар Бориса III

Царю наш милостивий, захисник всіх поневоленних та принижених болгар. До тебе звертаємося ми, шістьдесят тисяч болгар з Таврії-України. Тобі кажемо ці слова, дай Боже, щоб долетіли вони до тебе, до твоїх ясних очей, аби ти Царю наш, звернув свій погляд і на нас, болгар у далекій Таврії. Однією надією живемо ми зараз, що ти не залишиш нас, як не залишив наших братів у Добруджі, Фракії, Македонії, взявши їх під захист Царства свого. Щасливі вони, тисячу разів щасливі, що є під надійним твоїм захистом.

Не від добра прийшли наші прадіди у ці пусті місця. У 1861 році, хто раніше, хто пізніше, втекли діди наші від беззаконня молдавських бояр. Тут, у пустих степах Таврії, знайшли вони вільні землі, але не знайшли щастя, тому що кожен болгарин може бути щасливим лише коло рідних вогнищ, на Дунаї та на Балканах.

У цій віні між двома великими державами ми роззорені та покинуті напризволяще. Наші колись багаті села обернулися на пустелі, лани наші витопані солдатськими чобітьми. Спустошено нашу Таврію, спустошені і серця наші. Який вітер не дмухне, нас хилить, тому що на чужині ми, чужі люди при владі, про своїх піклуються, а нас болгар гноблять. З яких давен росіяни намагаються нас зросійчити? Всі школи, церкви, адміністрація – все російське. Змушують дітей наших вивчати чужу їм мову, аби свою забули. Багато часу минуло, а ми своєї мови все одно не забули. //

У всіх селах болгарських всі розмовляють лише болгарською. Свій, болгарський, одяг, пісні, побут. Болгарами залишилися тому, що серця наші болгарські.

Ваша Величносте, Царю наш, спасителю! Цього листа пишемо кров'ю та сльозами, сльозами по тих, хто у війну 1914–1920 років, тут, у Росії, голови безвинно склав. Плачемо і по дватцяти тисячах наших братів, батьків, матерів, дітей – вмерли вони у голод 1933 року. Страшними були ті дні, Царю наш, і дай Боже не побачити подібного Царству твоєму, не знати такого народові твоєму. Багатьма могилами без хрестів вкрилася Таврія, тисячі домівок зпустили.

Чули ми, Царю, що Царство твоє у союзі перебуває із Великою Німеччиною, нехай Господь помагає тобі у всіх твоїх справах, і разом з цим благаємо, аби зараз якимось полегшити наше становище, нехай німці дозволять нам мати у всякому болгарському селі свою, болгарську, адміністрацію, підпорядковану безпосередньо німцям, але не росіянам. Нехай і поліція буде наша, болгарська, і школи болгарські. Бажаємо, щоб діти наші навчалися рідною для всіх болгарською мовою. Відправ сюди, в Таврію, одного свого консула, який би захищав нас від всіх негараздів.

А ще б ми були раді, аби ти дав наказ всіх нас, шістьдесят тисяч болгар з Таврії прийняти до Царства свого. Може знайдуться для нас вільні землі, щоб на них оселитися. Небагато нас, дватцять вісім компактних сел на узбережжі Азовського моря, між містами Мелітополь та Бердянськ. Готові ми ділити радощі та печалі Царства твого, тільки візьми нас під свій захист. Якщо неможна відразу всіх переселити, дай спочатку шлях вільній частині з нас – за рік, другий, всі будемо у Болгарії. З пустелі обернули ми Таврію на рай земний. Дай нам голі землі, ми і їх населимо, тому що споконвіку живемо чесною працею.

Писано цього листа від всіх болгар Таврії і залишаємося ми з надією, Царе, що забереш ти нас до Царства свого. //

А ще молимо Бога, аби дав тобі довгих років життя, захистив тебе та Царство твоє від всіляких негараздів. Нехай процвітає із року в рік народ твій, нехай множаться багатства його. Нехай дасть Бог, щоб були ми разом, з цим і закінчуємо листа цього. Вказані нижче особи впоноважено підписати листа цього

Д-р Іван Мільчевський	Іван Фуклев, вчитель
Георгій Є. Малев, селянин	Василь Мальчев, вчитель
Михайло Хаджийський, письменник	Федір Терзієв, селянин
Георгій Соломонов, вчитель	Георгій Варбанов
Афанасій Чіпчев, вчитель	Дмитро Мільчевський
Павло Савов, вчитель	Раїса Кочкова
Іван Іванов, вчитель	Олена Мільчевська, вчителька
	Ана Мільчевська

Підписи вище та текст листа засвідчую.

Староста села Інзовка:

Петро Мільчев.

Таврія, Україна 20 квітня 1942 р.

М. Хаджийски. Българи в Таврия. – София: Българско Дело, 1943. – С. 3-5.

№ 31

1942 р., липня 1. – Відомості про чисельний та національний склад с.Інзовка

Сведения по общине Молотова (Инзовка)
о национальности и численности населения на 1/VII 42 года.

Колличество дворов	Колличество семей	Всего населения										Всего работающего	По национальности					Всего	Из них временно проживающие
		До 6 лет		До 14 лет		С 14 до 16		16 и старш.		Итого			Украинцы	Русские	Болгары	Немцы	Другие		
		Мужч.	Женщ.	Мужч.	Женщ.	Мужч.	Женщ.	Мужч.	Женщ.	Мужч.	Женщ.								
146	230	127	76	72	78	19	23	171	306	389	483	435	155	4	715	1	–	872	10

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 28.

№ 32

1943 р., лютого 25. – Розпорядження начальника Ногайського району Ф.Безсонова старості Інзовської сільської управи П.Мільчеву відносно необхідності надання відомостей про кількість громадян болгарської національності, які мешкають у селі

25/II – 43 р.

№ 118

Старостам всіх С/Управ.

Інзовка.

На підставі розпорядження Габіткомісаріату від 19/II – 43 р. Рай. Управа пропонує Вам до 1/II-43 р. Повідомити в Рай. Управу про кількість проживаючих на території Вашого села осіб руминської, болгарської, словакської, венгерської та італійської національностей, без поділу їх по статі і віку, т.е. Ви повинні подати їх загальну кількість окремо по національностях.

Згідно

Начальник району
/Д.Плисенко/

/Ф.Безсонов/

ДАЗО. Ф.-Р. 3051. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 47.

№ 33

1943 р., октябрю 4. – Акт, складений комісією з розслідування злочинів фашистських окупантів та їх посібників, за фактом розстрілу групи мешканців с.Інзовка

с. Инзовка

АКТ

1943 года октября 4 дня

Мы комиссия в составе: председатель комиссии зам. Пред РИКа Липаткина Федора Сергеевича и членов комиссии тт. Комендант И.И. от Райздравотдела – врач, от духовенства Шостак Е.И. священник, от Райкома ЛКСМ Бачурская, от Рай ФО Усова, от РОНО Ивасенко М.В., от поселкового совета депутат Кравченко В. и Водопьянов И.И.

Сего числа были найдены расстрелянные и сожженные при отступлении немецко-фашистскими извергами не в чем не повинные

1. Хаджийский Василий Иванович – работал в колхозе на раз. работ.
2. Хаджийский Иван Семенович –//–
3. Греблев Петр Афанасьевич –//–
4. Гердов Иван Афанасьевич –//–
5. Мильчев Антон Петрович –//–
6. Парапанов Антон Петрович –//–
7. Гедиков Степан Петрович –//–
8. Дойнов Василий Иванович –//–

Все вышеуказанные товарищи были расстреляны немецкими палачами около скирды соломы и брошены их тела в огонь. Трупы были совершенно сожжены, частица тела была сохранена, которая касалась земли.

Пред. Комиссии /Липаткин/

Секретарь комиссии /Усова/

Члены комиссии: Комендант, Бачурская, Иваненко, Водопьянова, Кравченко

ДАЗО. Ф.-Р. 2045. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 29.

Milchev V. I. Between two dictatorships: the primary sources about the origins of the re-emigration activity of the Bulgarian population of Tavria during the Second World War.

The article investigates the historical conditions of the re-emigration of the Bulgarian population into the Kingdom of Bulgaria during the Second World War. It was found out that repressions and oppressions of the Bolshevik and Nazi regimes were the catalyst that forced the settlers to move away. The conclusions are visualized by the complex of documentary primary sources from the funds of the State Archive of Zaporizhzhia region (most of them were introduced into scientific field for the first time).

Key words: Bulgarians, Tavria, re-emigration, the Second World War.

Мильчев В. И. Между двух диктатур: первоисточники об истоках переселенческой активности болгарского населения Таврии в годы Второй Мировой войны

В статье исследованы исторические условия, в которых произошла реэмиграция части болгарского населения Таврии в Царство Болгария во время Второй Мировой войны. Было выяснено, что катализатором, который подтолкнул переселенцев к выезду стали репрессии и притеснения большевистского и нацистского режимов. Выводы визуализированы комплексом документальных первоисточников из фондов Государственного архива Запорожской области, большинство из которых впервые введены в научный оборот.

Ключевые слова: болгары, Таврия, репрессии, реэмиграция, Вторая Мировая война.